

ბუკი ამგომხელ პიხუგ გომგ

231
70

საქმის კარგად დასრულება
287 1 70

საქმის კარგად დასრულება
287 1 70

საქმის კარგად დასრულება

დასრულებულია 20
14.01.2025

გვ.

11. შვი ა-ბი, 1969. w5

გვ. 101-

აკაკი თოფჩია

...დაე, სისკარით ანათებდეს

მეცამეტე წელია, რაც ლიტერატურულ-მხატვრული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალი „ცისკარი“, რომელიც ომამდე არსებული „ჩვენი თაობის“ პირდაპირი და ღირსეული მემკვიდრეა, ფართო პოპულარობით სარგებლობს როგორც ახალგაზრდობაში, ისე საერთოდ ჩვენი ინტელიგენციის, ჩვენი საზოგადოებრიობის ფართო წრეში. უშუალოდ ახალგაზრდობისათვის განკუთვნილი ეს ჟურნალი ახლობელი და საყვარელი გახდა ყველა იმათთვის, ვისაც უყვარს ადამიანის სულიერი ფორმირების ისეთი მძლავრი საშუალება, როგორიცაა მხატვრული ლიტერატურა, კერძოდ, ჩვენი მდიდარი და სახელოვანი ტრადიციების მქონე ქართული მხატვრული ლიტერატურა.

ჟურნალისადმი მკითხველთა ამ დიდ ინტერესს განაპირობებს, პირველ რიგში, მისი თემატური მრავალფეროვნება, თანამედროვეობის აქტუალური პრობლემების გაბედული დასმა და ცდა მათი მართებული გადაწყვეტისა, სისტემატური ზრუნვა პოეტური, სამწერლო და კრიტიკული ახალ-ახალი-საიმედო ძალების გამოჩენისა და მათი ზრდა-განვითარებისათვის, მხატვრული ნაწარმოებების თუ სხვა ხასიათის ნაშრომების იდეურ-ესთეტიკური და მეცნიერულ-თეორიული დონის ამაღლებისათვის. 1968 წლის „ცისკარის“ 12-ვე ნომერში მეტნაკლები სიხადითა და სიმავხილით არის აღბეჭდილი მისთვის დამახასიათებელი ეს ზოგადი ნიშნები.

მიუხედავად იმისა, რომ განვლილი წელი იყო ღიდმნიშვნელოვანი საიუბილეო თარიღების აღნიშვნის წელი, — მხედველობაში გვაქვს ყველასათვის ცნობილი ნიკოლოზ ბარათაშვილის დაბადების 150, სახელმწიფო უნივერსიტეტის 50 და ლენინური კომკავშირის 50 წლისთავების აღნიშვნა, რომელთა წინაშე ჟურნალს თა-

ვისი ხარკი უნდა მოეხადა და მოიხადა კიდევ, რასაც არ შეიძლებოდა თავისებური გავლენა არ მოეხდინა მის აწყობილ სარედაქციო შემოქმედებით რიტმზე. — ჟურნალს მაინც შენარჩუნებული ჰქონდა თავისი მკვეთრად გამოყოფილი იერი, ან, როგორც იტყვიან, თავისი პროფილი და თანმიმდევრულად, ნომრიდან ნომერში ისევ ისე მისდევდა იმ მაგისტრალურ ხაზს, საითკენაც მისი ძირითადი მიზანდასახულობა არის მიმართული.

ეს მიზანდასახულობა, უპირველეს ყოვლისა, გამომდინარეობს ჩვენი ქვეყნის უმნიშვნელოვანესი სასიცოცხლო ინტერესებიდან, იდეოლოგიური ცხოვრების დარგში ჩვენი პარტიის მიერ დასახული ახალი, რთული ამოცანებიდან, ჩვენი ხალხის, მშრომელთა ფართო მასის, პირველ რიგში მოსწავლე და სტუდენტი ახალგაზრდობის იდეურ-პოლიტიკური, მორალურ-ესთეტიკური და ლიტერატურულ-მხატვრული აღზრდის საერთო სახელმწიფოებრივი ამოცანებიდან. ეს გამსმკვალავი პათოსი და სულისკვეთება იყო და რჩება ყოველი საბჭოთა ლიტერატურულ-მხატვრული ჟურნალის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური მრწამსის განმსაზღვრელ კრიტერიუმად.

ჟურნალ „ცისკარის“ კრიტიკისა და პუბლიცისტიკის განყოფილება გასული წლის ნომერებში წარმოდგენილია საკმაო სიუხვით, სათანადო სიღრმითა და საინტერესო მრავალფეროვნებით. ლიტერატურისმცოდნეობის, კრიტიკისა და პუბლიცისტიკის სფეროდან მთელი წლის განმავლობაში ჟურნალში დაბეჭდილია 70-ზე მეტი სტატია, რეცენზია, შენიშვნა თუ გამოკვლევა, რომელთა დიდი უმრავლესობა პირდაპირ და უშუალოდ ეხმიანება ჩვენი მწერლობის განვითარების მტკივნეულ საკითხებს, ახალგაზრდული პოეზიის მოქალაქეობრივი ჟღერადობის

ამაღლებისა თუ კლასიკური მემკვიდრეობის უფრო ღრმად და საფუძვლიანად შესწავლა. შეფასების, თარგმანის თეორიისა და პრაქტიკის თუ სინამდვილის მხატვრული გამოსახვის აქტუალურ პრობლემებს.

ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ ჟურნალმა „ცისკარმა“ ჩვენს ლიტერატურულ ცხოვრებაში თავიდანვე შემოიტანა სიახლით გატაცების, ორიგინალურობისაკენ სწრაფვის, ლიტერატურული სტანდარტების უკუგდების, ერთგვარი ლიტერატურული „გამოცოცხლების“ და „განახლების“ ტენდენციები. და ეს სავსებით ბუნებრივ და კანონზომიერ მოვლენად უნდა მივიჩნიოთ. მაგრამ აქვე ისიც უნდა ითქვას, რომ ქართული მხატვრული სიტყვის უცხოურ ყაიდაზე მოდერნიზაციისა და თვითმიზნური აბსტრაქციებით გატაცების ცდებმა ახალგაზრდობის შემოქმედების ყველა ჟანრში ერთხანს თითქმის გაბატონებული სახე მიიღო. მისი „მწველი ალმური“ გადაედო ახალგაზრდა კრიტიკოსების გარკვეულ ჯგუფსაც, რომელიც ამ ტენდენციის მიმართ თითქმის შემარბიებლობის როლში გამოდიოდა. ეს არაჩანსალი პროცესი უკანასკნელი 2-3 წელია თვალსაჩინოდ შენელებულია. „ცისკრის“ გასული წლის ნომრებში დაბეჭდილი კრიტიკული მასალები საფუძველს არ იძლევა სკეპტიკურად შეეხედოთ ქართული სალიტერატურო კრიტიკის დღევანდელ მდგომარეობას, მის თანამედროვე დონეს.

ასეთი ხმები გაისმოდა ამ რამდენიმე ხნის წინათ. იგი ზოგჯერ დღესაც გაისმის და ამის მიზეზად მიგვაჩნია არა ის, რომ კრიტიკისა და ლიტერატურისმცოდნეობის დარგში მომუშავეთა ძირითად ბირთვს თითქმის არ ჰქონდეს ლიტერატურული მოვლენების ღრმა კრიტიკული ანალიზის სათანადო უნარი, საამისო ცოდნა და გამოცდილება, არამედ, ჩვენი აზრით, ის, რომ ეს უნარი და ეს გამოცდილება, სხვადასხვა გარემოების გამო, ყოველთვის არ არის გამოყენებული მაქსიმალურად, რომ ყოველთვის არ იგრძნობა მომთხოვნელობისა და პასუხისმგებლობის მაღალი გრძნობა საკუთარი თავისა და მკითხველის წინაშე, რომ ჩვენმა კრიტიკამ ნაწილობრივ მართლაც დაკარგა თავისი არსებითი ნიშანი — საზოგადოებრივი აზრის პირუთვნელი გამოხატვის ძალა, ობიექტურობა და პრინციპულობა, და, რაც მთავარია, ლიტერატურის პარტიულობისა და სოციალისტური რეალიზმის პრინციპების დასაცავად ის შემტევი, მებრძოლი სულისკვეთება, რაც დამახასიათებელი იყო ადრეული ხანის ჩვენი ლიტერატურული კრიტიკისათვის.

თუ ამ პოზიციიდან და ამ ასპექტით შევხედავთ ჟურნალ „ცისკრის“ კრიტიკისა და ლიტერატურისმცოდნეობის განყოფილებას, გასული წელი ასევე არ იძლევა საფუძველს ჩვენი ლიტერატურული კრიტიკისათვის დამახ-

სიათებელი ზემოთაღნიშნული ეს სფერო ნალოვანებანი მივიჩნიოთ „ცისკრიდან“ წამონაზარდ ნიშნებად. ეს ნიშნები არაა „ცისკრის“ „გამონაყრები“, მისი ფესვები უკანასკნელი პერიოდის ჩვენი ცხოვრების უფრო ღრმა შრეებში იმალება. ჟურნალმა „ცისკარმა“ გასული წლის მესამე ნომერში სცადა ერთგვარი ანკეტური „ამბოხება“ მოეწყო და ეჩვენებინა ჩვენი სალიტერატურო კრიტიკის მდგომარეობა მის ყველაზე მრუდე, ყველაზე ნეგატიურ ფორმით. თავისთავად ეს იყო მეტად გაბედული, პირდაპირი გამოსვლა, რომლის მთავარი არსი უნდა გავიგოთ არა კრიტიკის წინააღმდეგ გალაშქრებაში, არა მის ნიჰილიზმში, არამედ კრიტიკის კრიტიკის გაძლიერებაში, კრიტიკის მებრძოლი ბუნების აღორძინებაში, მწერლობისა და კრიტიკის მხარდამხარ განვითარებაში. ვიმეორებთ, თავისთავად ეს მეტად გულახდილი საუბარი ქართული თანამედროვე კრიტიკული აზროვნების მდგომარეობისა და ბედის გარშემო, მიუხედავად მისი ცალმხრიობისა, დროული, საჭირო და მნიშვნელოვანი წამოწყება იყო. მაგრამ „ცისკრის“ კითხვებზე ჩვენი გამოჩენილი პოეტებისა და მწერლების მიერ გაცემული დამაფიქრებელი პასუხებიდან ერთი მკვეთრი და რადიკალური ადგლისა არ იყოს, „როგორც განვითარდება ჩვენი საზოგადოებრივი ურთიერთობანი — არც მეტი, არც ნაკლები — ისე განვითარდება ჩვენი მწერლობა და, კერძოდ, ჩვენი სალიტერატურო კრიტიკა“ (მურმან ლებანიძე, „ცისკარი“, № 3 გვ. 117)..

„ცისკრის“ გასული წლის მე-5 ნომერში (გვ. 94-102) გამოქვეყნებულია გურამ გვერდწითელის წერილი „მეტი პრინციპულობა“, რომელშიც „მნათობის“ 1967 წლის ნომრების ანალოგიური მიმოხილვის საფუძველზე მოცემულია ჩვენი სალიტერატურო კრიტიკის საერთო მდგომარეობის ერთგვარი დახასიათების ცდა. წერილის ავტორი ნაყოფიერად მუშაობს თანამედროვე ლიტერატურულ კრიტიკაში. იგი ამჟღავნებს მისწრაფებას ჩაწვდეს ჩვენი ლიტერატურული პროცესების არსებით უბნებს, აყენებს მთელ რიგ სადღეისო კონკრეტულ საკითხებს და კონსტატაციას უკეთებს ფაქტს, რომ ჩვენს მწერლობასა და კრიტიკაში გამოჩნდნენ ახალი შემოქმედებითი ძალები, რომლებმაც თან მოიტანეს ისეთი „ახალი თვისებები“, როგორიცაა „ფსიქოლოგიური და ფილოსოფიური მხატვრული ხედვა“, „დაკვირვებული და ჩაღრმავებული კვლევა მასალისა“ და სხვ. თუმცა აქვე ჩვენ მხრივ უნდა დავუმატოთ, რომ ეს თვისებები სავსებით ახალი არ არის ქართული მწერლობისა და კრიტიკისათვის.

მაგრამ რამდენადაც გ. გვერდწითელი პირდაპირობას იჩენს, იმდენად იგი ყოველთვის ვერ ინარჩუნებს ობიექტურობას, რის გამო მისი

ბეჭდის საერთო პათოსი ზოგჯერ ცილდება ინტენსიულობის მისაღვე მოთხოვნას. ეს საგნობია განსაკუთრებით იმ ავტორების მიმართ, ვკეთებულ შენიშვნებში, რომელთა წერილები მნათობში“ თავის დროზე დაბეჭდილია გარკვეულ საიუბილეო თარიღებთან დაკავშირებით და ამიტომ ბუნებრივად დაჰყრავთ ხოლმე ერთგვარი „ზეაწეული“ და „მაღალფარდოვანი“ სტილის იერი. გამოთქმა „სერიოზული დრამა“ ისე როგორც „სერიოზული კომედია“, „სერიოზული ჟანრი“ და სხვ.) თეატრმცოდნეობაში ლენის დიდროდან მომდინარეობს და იგი გ. ციკაშვილის „მსჯელობის“ ლატესუსად არ უნდა ჩაითვალოს.

გ. გვერდწითელის დასახელებულ წერილში თითქმის ნახევარზე მეტი ადგილი უჭირავს პოლემიკას კობა იმედაშვილთან ლიტერატურული ცნება-ტერმინების — „დადებითი გმირის“, „ახალი ადამიანისა“ და „ახალი გმირის“ გამოყენების საკითხებზე. ეს პოლემიკა პრობლემურ, აქტუალურ და მნიშვნელოვან საკითხს ეხება, მაგრამ, ჩვენი აზრით, აქაც ტენდენციურობა რამდენადმე სჭარბობს საკითხისადმი ობიექტურ მიდგომას. „მნათობში“ გამოქვეყნებული გ. იმედაშვილის წერილი უეჭველად იძლევა კამათის საფუძველს (და ამაშია მისი ერთ-ერთი ღირსება), მაგრამ მასში არ ჩანს, რომ იგი თითქმის „იწუნებდეს“ ტერმინს „დადებითი გმირის“ და მოითხოვდეს მის შეცვლას ან ამოკლებას ლიტერატურულ ტერმინთა „ნომენკლატურადან“. პირიქით, გ. იმედაშვილი სამართლიანად გამოთქვამს საყვედურს ჩვენი კრიტიკოსების მიმართ იმის გამო; რომ ისინი ბოლო ზანებში ნაკლებ ყურადღებას აქცევენ მხატვრული ნაწარმოებების ან საერთოდ ლიტერატურული პროცესების ანალიზის დროს დადებითი გმირის პრობლემას, და დასახელებულია ამის გამომწვევი ზოგიერთი მიზეზიც. ემყარება რა რუსი მკვლევარის არკ. ელიაშვიჩისა და თვით გ. გვერდწითელის მოსაზრებებს. გ. იმედაშვილი გარკვევით მიუთითებს, რომ „დადებითი გმირის“ კვლევა ყოველთვის არ იდგა საჭირო სიმაღლეზე და რომ „იგი კვლავ დაიკავებს თავის კანონიერ ადგილს ლიტერატურულ ტერმინთა შორის“ („მნათობი“ № 7, გვ. 145).

გაცილებით უფრო სასარგებლო იქნებოდა, რომ გ. გვერდწითელს თავის წერილში ყურადღების ცენტრი ცნებათა ტერმინოლოგიური ნიუანსებიდან გადაეტანა მათ თანამედროვე შინაარსობრივ, ცხოვრებისეულ გამოხატულებაზე. აქი დასაძალი არ არის და აშკარად საგრძნობია შედარებით 30-40-იან (პოლემიკა სწორედ ამ პერიოდის მასალებს ემყარება), თვით ომის-დროინდელ და ომისშემდგომ 50-იან წლებთან, ახლანდელ ეტაპზე ცნებებმა — „ახალი გმირი“, „ახალი ადამიანი“ და სხვ. გარკვეული

მეტამორფოზა განიცადა, შეიცვალა მისი სახე და შინაარსი, ისე როგორც შეიცვალა თვით ცხოვრებაში კონფლიქტების ფორმა და ხასიათი.

ასეთ თავისებურ ვითარებაში ჩვენს მკითხველს, განსაკუთრებით, ჩვენს მკითხველ ახალგაზრდობას ისე, როგორც არასოდეს, უწინარეს ყოვლისა, სჭირდება თანამედროვეობის ყოველმხრივ მისაბამი შთამავნებელი ლიტერატურული გმირები, რომლებიც ადამიანობა-ნება და გაიტაცება მას საქვეყნო გმირული საქმეებისათვის. მით უფრო საგულისხმო და აღსანიშნავია ეს გარემოება, რადგან, როგორც თვით გურამ გვერდწითელი „ცისკარში“ გამოქვეყნებულ მეორე წერილში სავესებით მართებულად მიუთითებს, „მოგონილი“ და „გაბერილი“ გმირების შიშით საერთოდ დაიკარგა ჩვენს მწერლობაში აქტიური ბუნების, რომანტიკულად განწყობილი, დიდი საქმეებით შთაგონებული გმირი“ („ცისკარი“, № 8, გვ. 104).

ჩვენმა კრიტიკამ ამჟამად ცხოვრებაში, სინამდვილეში სწორედ ასეთი „აქტიური ბუნების“ გმირების „პოვნის“ და „დანახვის“, „მიგნებისა“ და „გაცნობიერების“ საქმეში უნდა აღმოუჩინოს ქმედითი დახმარება ჩვენს მწერლობას და მაშინ ცნებებიც ადეკვატურ გამოსახულებას პოვებენ, რადგან, როგორც სამართლიანად აღნიშნავს კობა იმედაშვილი თავის წერილში „ქართული საბჭოთა პროზის გმირი“ („მნათობი“, 1967, № 7, გვ. 138) „ადამიანის განვითარება და სახეცვლა რეალურ ცხოვრებაში მნიშვნელოვნად აპირობებს ლიტერატურული გმირის“, ე. ი. თვით ლიტერატურული ცნების „რამებასაც“.

ამასთან დაკავშირებით უნდა შევნიშნოთ, რომ გ. გვერდწითელის ზემოთდასახელებულ წერილში გამოსვლების აგრეთვე ცდა ქართული საბჭოთა ლიტერატურული კრიტიკის წინა და თანამედროვე პერიოდების ერთმანეთთან დაპირისპირებისა და მათი ერთმანეთისაგან გამიჯვნისა. ამ დაპირისპირებისა და გამიჯვნის ერთ-ერთ მთავარ ნიშნად კრიტიკოსს მიაჩნია ის, რომ „თანამედროვე სალიტერატურო კრიტიკა“, მისი სიტყვებით რომ ვთქვათ, „ბევრად უფრო სწორია იდეოლოგიურად და ბევრად უფრო საინტერესო—ლიტერატურულად, ვიდრე წინა პერიოდებისა“ („ცისკარი“, № 5, გვ. 102). ჩვენთვის გაუგებარია, რით ან რატომ არის თანამედროვე სალიტერატურო კრიტიკა, „ბევრად უფრო სწორი იდეოლოგიურად“ ვიდრე წინა პერიოდებისა, რას ნიშნავს ეს ბევრად უფრო სწორი? ქართული საბჭოთა ლიტერატურული კრიტიკა, მწერლობა და მეცნიერება ვითარდებოდა და ვითარდება ერთი იდეოლოგიის — მარქსისტულ-ლენინური იდეოლოგიის საფუძველზე და ამ იდეოლოგიის რაიმე ძირეული შეცვლა ჯერ

არ მომხდარა. თუ ავტორს მხედველობაში აქვს (და ეს მისი წერილიდანაც ჩანს), 1930-იან წლებში არსებული ვულგარიზატორული დამახინჯებანი, ეს უკვე დიდი ხანია განვლილი ეტაპია და მისი გაიგივება მომდევნო 40-50-იანი წლების პერიოდებთან გამართლებული არ უნდა იყოს.

რაც შეეხება თანამედროვე სალიტერატურო კრიტიკის ახალ თაობას, ეს თაობა უმთავრესად „ცისკრის“ გარშემო შემოკრებილი, „ცისკრის“ ფურცლებზე გამოვლენილი და პირველად აქ ფეხადგმული, ახლა უკვე ცნობილი კრიტიკული ძალებია იმავე გურამ გვერდწითელის, გურამ ასათიანის, აკაკი ბაქრაძის, გიორგი გაჩეჩილაძის, ირაკლი კენჭოშვილის, ოტია პაჭკორიას, რევაზ თვარაძის, გურამ კანკავას, რევაზ მიშველაძის და სხვათა სახით. მათ უმეტესად შემოიტანეს ჩვენს ლიტერატურულ კრიტიკაში ბევრი რამ ახლებური, ბევრი რამ საინტერესო, გააფართოვეს კვლევის საგნები და მასშტაბები, გააღრმავეს მისი თეორიულ-ლიტერატურული საფუძვლები, მოიმარჯვეს ლიტერატურული პარალელების, ანალოგიებისა და მემკვიდრეობითი კავშირების ძიების ადრე ცნობილი, მაგრამ ზოგჯერ გადავიწყებული ხერხები, — ასეთ ნიჭიერ, დაკვირვებულ, მზარდ კრიტიკულ ძალებს, ისე როგორც მწერლობისა და მეცნიერების ყველა დარგში, მთელი გატაცებით, ნათელი შუბლითა და ხალასი, წრფელი გრძნობით უნდა დაუფიქროთ ყოველმხრივ მხარი (და არა პირში ფერებისა და „ზურგში მახვილის“ ჩაცემის მზაკვრული დიპლომატიით). მაგრამ ყოველივე ეს, ვფიქრობთ, არ უნდა ნიშნავდეს იმას, რომ თითქოს ამ ახალი ძალების გამოჩენამდე ჩვენი საზოგადოება, გ. გვერდწითელის სიტყვებით რომ ვთქვათ, „ლიტერატურული სუროგატებით“ იკვებებოდა და „არც ისე შორეული წარსულის“ ჩვენი ლიტერატურული კრიტიკა ხასიათდებოდა უმთავრესად „პრიმიტიულობის, ზედაპირულობის, ლიტონი და კატეგორიული განცხადებების“ ნიშნებით, რომლის „კვალი“ თითქოს მას ახლაც ატყვია (№ 5, გვ. 95).

„არც ისე შორეული წარსულის“ ჩვენი ლიტერატურული კრიტიკა ძირითადად წარმოგვიდგება გიორგი ჯიბლაძის, აკაკი გაწერელიას, შალვა რადიანის, ბესარიონ ქლენტის, დიმიტრი ბენაშვილის, გიორგი ნატროშვილის, სერგი ჭილაიას, გიორგი მერკვილაძის, ალ. ჩავლეიშვილის, ვანო წულუკიძის, ე. ქარელიშვილის და სხვ. სახით. ყველა ამათი, ერთი ლადის მოსმით, გაერთიანება „პრიმიტიულობის, ზედაპირულობის, ლიტონი და კატეგორიული განცხადებების“ რკალში, ვფიქრობთ, არ შეეფერება სინამდვილეს.

რა თქმა უნდა, კრიტიკის წინა თაობის შემოქმედებაში იყო ტრაფარეტისა და პრიმიტი-

ვიზმის გამოვლინებანი და ახლანდელ, ამაღლებულ ეტაპზე, როცა ქართული ლიტერატურა საერთოდ და კერძოდ კი ქართული საბჭოთა ლიტერატურა ასე ფართოდ გავიდა რუსულ და მსოფლიო ლიტერატურის დიდ გზებზე, როცა ლიტერატურის ნაციონალური და ინტერნაციონალური იდეები ასე ერწყმის, ენაკადება და ამდიდრებს ერთმანეთს, ცხადია შაბლონურობისა და ზერელობის განმეორება მოუთმენელი და დაუშვებელია, მაგრამ სამაგიეროდ მწერლის პოზიციის გარკვევას, მხატვრული ნაწარმოების იდეურ-სოციალური თვალთახედვით განხილვას, მისი შემეცნებით-აღმზრდელობითი ფუნქციის ცხადყოფას, როგორც ნაწარმოების ანალიზის აუცილებელ ელემენტებს, ექცეოდა და სპირო ყურადღება და ეს არ შეიძლება არც უაზრდებული და არც დავიწყებული იქნეს. საკითხის მეორე მხარეა, თუ ამასთან ერთად, შედარებით ნაკლებად იგრძნობოდა ან ზოგჯერ სრულიად არ ჩანდა მწერლის მხატვრული ინდივიდუალობის, მისი შემოქმედებითი ოსტატობისა და სტილური თავისებურებების, ან, როგორც ახლა იტყვიან ხოლმე, პოეტური ხელწერის, დამახასიათებელი ატრიბუტების შერწყმა ამგვარ იდეურ ანალიზთან. ამ უკანასკნელისკენ, ე. ი. მხატვრული ფორმისაკენ გადახრა ბოლო ხანებში უმეტესად საგრძნობლად შეიმჩნევა.

მაგრამ როგორი სიღრმითაც არ უნდა დაიძებნოს ამა თუ იმ პოეტის, ამა თუ იმ მწერლის, გენიალური იქნება იგი თუ ჩვეულებრივი რანგის, ლექსიკური ინვენტარის, სიმბოლოების თუ სახე-გამოთქმების ისტორიული ძირები, მისი წარმოშობის უშორესი წყარო და სათავე, რა მემკვიდრეობითი სულიერი კავშირებიც არ უნდა აღმოაჩნდეს მას ბიბლიასთან, „ფაუსტურ“, „ჰამლეტურ“ თუ „დონჟუანურ“ ზოგადსაკაცობრიო საწყისებთან, ხელოვანი მაინც, როგორც ცნობილია, არ შეიძლება მოვწყვიტოთ იმ კონკრეტულ-ისტორიულ ეპოქას, რომელშიც უხდებოდა მას ცხოვრება და რომლის სოციალურ-ეკონომიური, კულტურული და პოლიტიკური მდგომარეობის ანარეკლი გარდუვალად აღიბეჭდება ხოლმე მის შემოქმედებაში. ისტორიულ-შედარებითი მეთოდი მაშინ ამართლებს თავის დანიშნულებას, თუ მწერლისადმი კონკრეტულ-ისტორიული მიდგომის ლენინური პრინციპი შერწყმული იქნება ამ მეთოდის მიხედვით კვლევა-ძიების მიზნებთან.

ვფიქრობთ, ეს ერთიანობა რამდენადმე დარღვეულია გურამ ასათიანის მიერ ერუდიციით, სიმახვილითა და ორიგინალური მიგნებებით დაწერილ ვრცელ გამოკვლევაში „მერანი“ და მისი ავტორი“, რომელიც გამოქვეყნებულია „ცისკრის“ გასული წლის მე-7, 8, 9 ნომრებში. ამ წერილში ახლებურად არის დაყენებული და აღძრული მთელი რიგი საკვანძო პრობლემატუ-

3

საკითხები საერთოდ რომანტიზმის რაობა-
და, კერძოდ, ქართულ ლიტერატურაში რომანტიზმის წარმოშობის, მისი წინა ისტორიულ-
ლიტერატურული საფუძვლების, ნიკოლოზ ბარათაშვილის შემოქმედებითი ევოლუციის და
ხვათა შესახებ. ეს საკითხები საგანგებო გან-
ილვის საგანია და აქ მასზე ვერ შევჩერდე-
ით. ჩვენ გვინდა მკითხველის ყურადღება მი-
აქციოთ ამ ფრიად საინტერესო წერილების
ერთ ამოსავალ ლეიტმოტივზე.

ემყარება რა ლენინის ცნობილ გამოთქმას,
თუ გინდა სიმართლეს მიაგნო, უნდა დაუძებნო
სიტყვებს ძირი, გურამ ასათიანმა ნიკოლოზ ბარათაშვილის პოეტურ ლექსიკაში გამოყენებულ
ცალკეულ ფრაზებსა და სახე-გამოთქმებს („ამა-
ოება“, „საწყაული აღუვსებელი“ „ტაძარი“,
„ჩემს შემდგომად“, „ვეთილი მწყემსი“ და სხვ.)
ისეთი მიკროსკოპიული სიზუსტით დაუძებნა
პირველწყარო სახარებათა წიგნებში, ჩახრუხა-
ძისა და რუსთაველის იქით, ძველი ქართული
სასულიერო მწერლობის წიაღიდან კიდევ უფ-
რო ისე შორს გადაიტანა ნ. ბარათაშვილის შე-
მოქმედებითი ფესვები და ცალკეულ ფრაზეო-
ლოგიურ დამთხვევათა საფუძველზე ისეთი გა-
ზედუღი ზოგადი დასკვნები წარმოგვიდგინა,
რომ ამ გენიალური პოეტის ლირიკის მთელი
რიგი უმნიშვნელოვანესი ადგილები მის გა-
მოკვლევაში სრულიად ახალ, აქამდე უცნობ
ინტერპრეტაციას ღებულობს. მკვლევარის ეს
თვისება, ეს მიდრეკილება და ეს ნიშნები, რა
თქმა უნდა, დიდად საგულისხმოა და დიდად და-
საფასებელი, მაგრამ ზოგიერთი მისი დებულე-
ბა, როგორც ეს ჩვეულებრივ ხდება ხოლმე რა-
იმე ახლის გამოჩენისას, ჩვენს კოლეგიალურ
შეკამათებას იწვევს. უწინარესად, ლექსის
„ფიქრნი მტკვრის პირას“ ერთი ადგილის გა-
გების გარშემო.

გურამ ასათიანი, დიდ ადგილს უთმობს რა
თავის გამოკვლევაში ნ. ბარათაშვილის „მსოფლ-
მხედველობრივი მრწამსის“ „ჩამოყალიბების
კონკრეტული მასტიმულირებელი კატეგორიე-
ბის, მისი ისტორიული გენეზისის“ (№ 7, გვ. 84)
გაშუქებას და საკმაოდ ვრცლად ჩერდება რა
ბიბლიასთან ლექსის „ფიქრნი მტკვრის პირას“
შემკვიდრებობით სულიერ კავშირზე, ერთგან
აყალიბებს ასეთ დასკვნას:

„ქრესტომათიული ბარათაშვილის კრედი-
(ე. ი. იმ ბარათაშვილისა, რომელსაც ასწავლი-
ნ ჩვენს საშუალო და უმაღლეს სკოლებში —
თ.) გახსნილია ცნობილ სიტყვებში: „მაგრამ
ადგანაც კაცი გვქვინ, შვილნი სოფლისა,
უნდა კიდევ მივსდით მას... (აქ მრავალწერ-
ტილია დასმული და თავისთავად გასაგებია
მომდევნო ტაქტიკა. ა. თ.).

მაგრამ ეს ხომ მხოლოდ პოსტსკრიპტუმი
(ე. ი. ბოლომინაწერი — ა. თ.), — განაგრძობს
მკვლევარი, — სრულიად სხვა შინაარსის შემ-

ცველი ლექსისა, მხოლოდ ნაწილობრივი,
იძულებითი კომპრომისი. სინამდვილეში მოქმე-
დების ის სარბიელი, რომელიც აქ იგულისხმე-
ბა, უცხო და მიუღებელი იყო პოეტისათვის“
(№ 9, გვ. 89).

იბადება კითხვა: რას ნიშნავს ეს „სრულიად
სხვა შინაარსი“? რა იყო „უცხო და მიუღებე-
ლი“ ბარათაშვილისათვის, აქტიურობისა და მო-
ქმედების ის ზოგადი იდეა, რომელიც ქართულ
ლიტერატურისმცოდნეობაში საყოველთაო აღი-
არებით ამ სტროფშია გამოხატული?

რა თქმა უნდა, საყოველთაოდ აღიარებული
დოგმები შეიძლება დაინგრეს ჰერმარიტების
შეუვალი ლოგიკით; მაგრამ ჰერმარიტების იმა-
ვე შეუვალი ლოგიკით, თუ ნ. ბარათაშვილის
ცხოვრებასა და შემოქმედებას განვიხილავთ,
მჭიდრო კავშირში მის წარმოშობ კონკრეტულ
ისტორიულ პირობებთან და საზოგადოებრივ
ურთიერთობებთან, იმ დროის სოციალურ და
ეროვნულ კატაკლიზმებთან, ძველი ქართულ-
მწერლობის განვითარებისა და ანტონ კათალი-
კოსის, დავით რექტორის, სოლომონ დოდაშვი-
ლის, დიმიტრი ყიფიანის და სხვათა მოღვაწეო-
ბის ისტორიულ ხაზთან, მაშინ უნდა ვირწმუ-
ნოთ ისიც, რომ შემოთაღნიშნული ცალკეული
ბიბლიური სიტყვები და გამოთქმები, რომელთა
ანალოგიების საფუძველზე მიღებულია ჩვენ-
თვის საკმაოდ ქცეული დასკვნა, მტკიცედ იყო
დამკვიდრებული მაშინდელი, ე. ი. მე-19 საუ-
კუნის პირველი ნახევრის არისტოკრატიული
საზოგადოების საოჯახო და სასკოლო მეტყვე-
ლებაში. ყველაფერს რომ თავი დავანებოთ,
საღვთო სჯული ხომ სპეციალურად ისწავლე-
ბოდა, როგორც საგანი, რეგულუციამდელ სკო-
ლებში!

ამ საგნის ერთ-ერთ სახელმძღვანელოდ მე-18
საუკუნის 60-იან წლებიდან თითქმის მე-19 სა-
უკუნის ბოლომდე ითვლებოდა ანტონ კათალი-
კოსის მიერ შექმნილი წიგნები „ღვთის მეტყვე-
ლება“ (ოთხ ნაწილად) და „მზა-მეტყველება“,
რომლებშიც ბიბლიურ წყაროებზე დაყრდნო-
ბით მისი იდეები კონდენსირებულად იყო გად-
მოცემული. და აი ამ წიგნებში გვხვდება ის ძი-
რითადი ლექსიკურ-ფრაზეოლოგიური ფორმე-
ბი („ტაძარი“, „შემდგომად“, „მწყემსი“, „გუ-
ლისხმა“ და სხვ.), რომლებსაც გურამ ასათიანი
უშუალოდ სახარებათა წიგნებიდან ამოწერით
უპირისპირებს ნ. ბარათაშვილის პოეტურ ლექ-
სიკას. მრავალთა შორის მოვიტანთ ერთ დამა-
ხასიათებელ მაგალითს.

მოაქვს რა ლექსიდან „ფიქრნი მტკვრის პი-
რას“ სათანადო სტროფი და ხაზს უსვამს რა
შესაბამის სიტყვას „ამაოებას“ ტაქტიკა: „არ
ვიცი ამ დროს ჩემს წინაშე ჩვენი ცხოვრება,
რად იყო ფუჭი და მხოლოდა ამაოება“, გურამ
ასათიანი წერს: „...ოცი წლის პოეტს ლირიკუ-
ლი მედიტაცია აუგია „დაბადების“ ერთ-ერთი

უმნიშვნელოვანესი წიგნის „ეკლესიასტეს“ სპეციფიკური ლექსიკისა და ფრაზეოლოგიის საფუძველზე“. და იქვე მოტანილია „ეკლესიასტეს“ შესატყვისი ადგილი: „ამავოება ამავოთა, თქვა ეკლესიასტეს, ამავოება ამავოთა ყოველივე ამავო“ („ცისკარი“, № 7, გვ. 85).

სტამბურად 1892 წელს დაბეჭდილი „მზა-მეტყველების“ (აღრე ის დიდხანს ხელნაწერის სახით ვრცელდებოდა) 21-ე გვერდზე ახალი თავი პირდაპირ იწყება იმავე სიტყვებით: „ამავოება ამავოთა, თქვა ეკლესიასტეს, ამავოება ამავოთა ყოველივე ამავო“. და შემდეგ ამას მოსდევს მისი განმარტება. ამ შემთხვევაში საგულისხმო არის ის, რომ ნიკოლოზ ბარათაშვილის მასწავლებლის, 1832 წლის შეთქმულების ერთ-ერთი იდეური ხელმძღვანელისა და საქართველოში ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის პირველი წამომწყების სოლომონ დოდაშვილის კრიტიკული წერილიდან „მოკლე განხილვა ქართულისა ლიტერატურისა“, რომელიც მან მისსავე ჟურნალში („სალიტერატურო ნაწილნი თბილისის უწყებათანი“) დაბეჭდა 1832 წელს (№ 1, 2), ჩვენთვის ცნობილია, თუ როგორ მაღალ შეფასებას აძლევდა იგი ანტონ პირველის დიდ ღვაწლს ქართული კულტურის წინაშე და როგორი სიზუსტით მიუთითებდა მის მიერ შექმნილ შრომებზე, რომელთა შორის დასახელებულია სწორედ „მზა-მეტყველება“ (იხ. № 2). ყოველივე ამას გარდა, აქი ისედაც ცნობილია, რომ სოლომონ დოდაშვილის პირდაპირი და უშუალო ზეგავლენის, თუ სხვა გარემოებათა შედეგად, ნიკოლოზ ბარათაშვილი უწინარესად ანტონ კათალიკოსის ენობრივი პოზიციებიდან, მისი ენობრივი კონსტრუქციებიდან და ენობრივი ლექსიკიდან ამოდიოდა! მაშ, რით არის განპირობებული მაინცდამაინც უშუალოდ ბიბლიასთან, ძველი და ახალი აღთქმების წიგნებთან მისი ესოდენ საგანგებოდ დაკავშირება?

რა თქმა უნდა, ზოგადთეორიულ ასპექტში გურამ ასათიანს ამის საფუძველი ჰქონდა. უკანასკნელ წლებში მსოფლიოს მასშტაბით შეინიშნება გარკვეული ტენდენცია ბიბლიისკენ მიბრუნებისა. ისტორიულად ეს ახალი მოვლენა არ არის. როგორც 18 ბრიუმერის შესავალში კარლ მარქსი მკაფიოდ მიუთითებდა, თვით ინგლისის 1649 წლის რევოლუცია ბურჟუაზიამ ბიბლიის ნიღაბით დაიწყო. ბიბლია საკაცობრიო ცოდნის პირველყოფილ და უშრეტელ წყაროდ იყო მიჩნეული და მან შთაგონების არაერთი ბიძგი მისცა მსოფლიო ხელოვნებას, მსოფლიო ლიტერატურას. ბიბლიურ მოტივებს, თემებსა და სიუჟეტებს შეუდარებელი ოსტატობით გამოსახავდნენ საშუალო საუკუნეების ე. წ. რენესანსის ეპოქის ხელოვნების კლასიკური ძეგლები, მიქელანჯელოს,

რაფაელის, ლეონარდო და ვინჩის ფერწერულ შედევრული ტილოები, მაგრამ გამოსახავდნენ არა ბიბლიური მრწამსით, არა ამქვეყნიურ ცხოვრების უარყოფის, მისი წარმავლობისა და ამოების იდეით, არამედ ქვეყნად მშვენიერებისა და სილამაზის, სიკეთისა და ბედნიერების დამკვიდრებისათვის. ბიბლიიდან ამოდიოდა ბაირონიც კავნის სახის შექმნისას, მაგრამ მისი ჩაილდ ჰაროლდი თავისუფლებისათვის მეტროპოლის მარად უჭკნობი ჰიმნია, რომელსაც არაფერი აქვს საერთო ბიბლიის კავშირთან სულთან ასევე ითქმის მსოფლიოს სხვა დიდ ადამიანებზე. ასევე ითქმის ნიკოლოზ ბარათაშვილზეც. მხოლოდ იმ განმასხვავებელი კონკრეტულ-ისტორიული თავისებურებების გათვალისწინებით, რომელშიც მოუხდა მას თავისი პოეტური გენიის მეტეორისებური გამოჩენა.

პოეტის, ხელოვანის შემოქმედებაში გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს ყოველთვის არა იმდენად იმას, თუ საიდან აქვს წამოღებული მას ესა თუ ის ფრაზა, გამოთქმა, თავის სიუჟეტიკი, „ეკლესიასტეს“ სპეციფიკური ლექსიკისა და ფრაზეოლოგიის საფუძველზე აქვს აგებული „ლირიკული მედიტაცია“, თუ სხვა რამ, შთაგონების თუ იმპულსის მომცემ, საგანზე, არამედ იმას, თუ რა შინაარსს დებს იგი მასში, როგორ ანათებს, რა ელვარებას დებულობს მთელ კონტექსტში ფრაზა. „ეკლესიასტეს“ ზემოთ მოტანილ ქადაგებაში „ამავოება ამავოთა ამავოება ამავოთა, ყოველივე ამავო“ ყოველივე და ყველაფერი ამოებად არის აღიარებული და ამ დილემასთან შერიგებაა მისი ამოსავალი წერტილი. ნიკოლოზ ბარათაშვილის ლექსში „ფიქრნი მტკვრის პირას“ კი, როგორც გურამ ასათიანი მართებულად აღნიშნავს ერთგან, „მძაფრი პრინციპული პოლემიკაა ამოების იდეასთან“. მაგრამ იქვე იგი ხაზგასმით მიუთითებს იმასაც, რომ ეს ლექსი იწყება „ეკლესიასტეს“ მთავარი თეზის წმინდა ემოციონალური გაზიარებით“ („ცისკარი“, № 7, გვ. 87). ეს წინააღმდეგობრივი აზრია.

ჩვენი ფიქრით, დასახელებულ ლექსში გარკვეულად ეჭვის ქვეშაა დაყენებული თვით მთელი ეს ბიბლიური „სიბრძნე“, პოეტი აშკარად ეწინააღმდეგება მას და ლამობს გავიდეს ჰერმარიტების ძიების ნათელ და დიდ გზაზე. ამას მოწმობს სწორედ ის ტაქები: „არ ვიცი ამ დროს ჩემს წინაშე ჩემი ცხოვრება, რად იყო ფუჭი და მხოლოდა ამოება“. ამ კონტექსტში სიტყვა „ამოება“ სულ სხვა იდეურ დატვირთულობას იძენს. სწორედ ეს „არ ვიცი“, ეს „რად“ და ეს „მხოლოდ“ არის ის „სადემარკაციო ხაზი“, რომელიც „ეკლესიასტესა“ და ნიკოლოზ ბარათაშვილის მსოფლმხედველობას მკვეთრად და რადიკალურად თიშავს ერთმანეთისაგან. „მერანი“ ხომ ამ გათიშულობის მხოლოდ ბარათაშვილისებური აპოთეოზია! მაშ, რამ განპირობ-

ლიტერატურა და კულტურული მდგომარეობა, კლასობრივი და ეროვნული გულისტკივილი იყო უპირველესი და უმთავრესი წარმომადგენელი ქართული რომანტიზმისა და, კერძოდ, ნიკოლოზ ბარათაშვილის რომანტიკული გენიისაც, რომ 1832 წლის შეთქმულების იდეები იყო ის მთავარი საზრდო, რომელმაც მოამწიფა მისი შემოქმედის სული, რომ ბარათაშვილის შემოქმედებითი ფესვები, როგორც ეს მიღებულია ქართულ ლიტერატურისმცოდნეობაში და როგორც ამას თვით გურამ ასათიანიც აღიარებს, უმჯობესია ვეძებოთ რუსთაველისა და საერთოდ ძველი ქართული მწერლობისა და თვით ბარათაშვილის ეპოქის ლაბირინთებში და არა ქრისტიანობისა და ბიბლიის წიაღში.

შედარებით მსოფლიოს ცივილიზებული ქვეყნების ლიტერატურასთან, ჩვენმა ძველმა ქართულმა მწერლობამ ყველაზე ადრე შეიწოვა და შეიერთა ქრისტიანულ-რელიგიური იდეები და გადამუშავებული სახით გადმოსცა ის მე-19 საუკუნის მწერლობას. ამ საუკუნიდან ბიბლია უკვე აღარ წარმოადგენდა იმდენად დასაყრდენ იდეოლოგიურ საფუძველს ჩვენი ლიტერატურის განვითარებისათვის და, მაშასადამე, იმდენად განმსაზღვრელ შთაბეჭდილებას, როგორც ბარათაშვილის მებრძოლი პოეზიისათვის. ამას თვით გურამ ასათიანიც შესანიშნავად გვჩვენებს და ამიტომაც ჩვენს მიერ ზემოთ მოტანილი დებულებების გვერდით იქვე სწორად მიუთითებს, რომ „პოეტის ცნობიერებაში ქრისტიანული მსოფლგანცხადების ძირითადი მცნებები“ უარიყო და გარდაიქმნენ, როგორც „ნაყოფი უარყოფის თავის აღმომცენებელ მარცვალს“ (№ 7, გვ. 89).

ვერ ვიტყვით, რომ გურამ ასათიანი გვერდს უვლიდეს ნ. ბარათაშვილის დროის დიდმნიშვნელოვან ისტორიულ-ლიტერატურულ მოვლენებს, პირიქით, იგი ერთგან მკაფიოდ აყალიბებს კიდევ სავსებით სწორ დებულებას, რომ „მთელი თავისი შემოქმედებით ბარათაშვილი, უპირველეს ყოვლისა, საკუთარი ეპოქის მიზანსწრაფვითა თანაზიარია“ (№ 7, გვ. 95), რომ მის შემოქმედებაში გამოიხატა „ეპოქისეული განწყობილებები“ (იქვე, გვ. 83), მაგრამ, ჩვენი შთაბეჭდილებით, პოეტის მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბებაში ეპოქის ძირითადი ტენდენციების ეს განმსაზღვრელი როლი, ბიბლიასთან პოეტის ფრაზეოლოგიურ შეხვედრათა ილუსტრირების ერთგვარ „უხიერ ტევრში“ და წინააღმდეგობრივ გამოთქმებში, მთლიანად თუ არა, ნაწილობრივ მაინც იბურობა და იქმნალება. აი ეს მიგვაჩნია ჩვენ ამ შესანიშნავი გამოკვლევის ერთ-ერთ ნაკლად. ასეთი ნაკლი კი, ე. ი. უნებლიე თუ ნებისმიერი გადახრა ერთი უკიდურესობიდან მეორე უკიდურესობისაკენ, ისტორიულად ყოველთვის თან ახლდა ლიტერატურული ანალოგიებისა და მემკვიდრეობითი

კავშირების ქარბ, მეტისმეტად ქარბ და ზოგჯერ ხელოვნურ ძიებას. ჩვენი უწრფელესი სურვილია გურამ ასათიანმა გადასინჯოს თავისი საინტერესო გამოკვლევა ამ თვალთახედვით და დააზუსტოს დასკვნით-განმაზოგადებელი ხასიათის ზოგიერთი ზემოთ მოტანილი ფორმულირებანი. მომავალში მეტი სიფრთხილით, მეტი ზომიერებითა და მეთოდოლოგიური სიმანხვლით უნდა მოვეკიდოთ ლიტერატურისმცოდნეობითი კვლევა-ძიებისათვის ამ საჭირო და აუცილებელ ხერხს.

ჟურნალ „ცისკარს“ გასული წლის მეშვიშობის გამოცდილებიდან ჩვენ განსაკუთრებით მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია სალი, პრინციპული მოსაზრებების გამოხატვა ჩვენი ლიტერატურის განვითარების ყოველდღიურ, მიმდინარე პროცესებზე, ცოცხალი, კრიტიკული აზრების შემუშავება ახალ გამოქვეყნებულ მხატვრულ ნაწარმოებებზე, განურჩევლად იმისა, იგი ეკუთვნის წინა თუ ახალი თაობის წარმომადგენლებს, ამასთან უეჭველად იგონება რომ ჟურნალი ქმედითად არის დაინტერესებული პირველ რიგში ჩვენს მწერლობაში შემოსული ახალი ძალების პირველი წიგნების, მათი პირველი შემოქმედებითი ნიმუშების ერთგვარი „საზოგადოებრივი აპრობაციით“.

ამ მხრივ მეტად საგულისხმო ნიმუშებად და მკაფიო მაგალითებად აქ შეიძლება დავასახელოთ გურამ გვერდწითელის წერილი „ვინ არის ლევან ხიდაშელი?“ (№ 8), რომელშიც განხილულია „ცისკარში“ დაბეჭდილი და ცალკე წიგნად გამოსული ახალგაზრდა მწერლის გურამ ფანჯიკიძის რომანი „მეშვიდე ცა“, რევაზ მიშველაძის კრიტიკული სტატიები: „აჰა, მიიწურა ზამთარი“ (№ 2), საინტერესო და თავისებური სტილის მწერლის თამაზ ჭილაძის ამავე სახელწოდების რომანზე, „ახალგაზრდული პოეზია და მოქალაქეობრივი პრობლემატიკა“ (№ 12), რომელშიც დროულად და მახვილგონიერად არის დასმული საკითხი ახალგაზრდულ პოეზიაში უსაგნო, ფორმალისტური გატაცებების აღმოფხვრისა და მათი შემოქმედებითი იდეურ-მოქალაქეობრივი ტონალობით გაძლიერების შესახებ, მისივე რეცენზია ახალგაზრდა პოეტის ბიძინა მინდაძის ლექსების პირველ წიგნზე „თბილი თოვლი“ (№ 8), გურამ კანკავას წერილი პოეტი ქალის ანა კლანდაძის შემოქმედების ზოგიერთი თავისებურების შესახებ (№ 7), ვლადიმერ ჯიბუტისა — „სასწაულს მხოლოდ დიდი ტრფილება ბადებს“ კოლაუ ნადირაძის ლირიკაზე (№ 5), აკაკი ბაქრაძის პრემირებული სტატია „სანავარდო ანუ უნაყოფობის ტრაგედია“, რომელშიც დემნა შენგელიას ადრე დაწერილი რომანი „სანავარდო“ განხილულია სრულიად ახლებური ასპექტით (№ 3), კახა მეზვრიშვილის რეცენზია გიორგი ნატროშვილის წიგნზე „გული

4

გურამ ასათიანის გამოკვლევებში იმ დასკვნით პოსტულატის გაჩენა, რომელიც ჩვენ ამჟამინდელ მსჯელობის დასაწყისში მოვიტანეთ? რატომ უნდა ყოფილიყო ჩვენი დიდებული პოეტისათვის „უცხო და მიუღებელი“ მოქმედების სარბიელი, რომელიც გამოხატულია ტაეპში:

არც კაცი ვარგა, რომ ცოცხალი მკვდარსა
ემსგავსოს,
იყოს სოფელში და სოფლისთვის არა
იზრუნოს!

განა აქ მოქმედების მხოლოდ პიროვნული, ისეთი კონკრეტული სარბიელია ნაგულისხმევი, როგორსაც დაადგენ ნ. ბარათაშვილის ბიძები გრიგოლ, ილია და ზაქარია ორბელიანები და რომლის გამო, გურამ ასათიანის სიტყვებით რომ ვთქვათ, ისინი „ყალბ მდგომარეობაში აღმოჩნდნენ“? განა აქ რაღაც კონკრეტულ-პრაქტიკულ შესაძლებლობებზეა ლაპარაკი, თუ ზოგადადამიანურ იმ დიდ მოვალეობაზე, რომელიც, პოეტის გაგებით, აკისრია ყოველ ინდივიდს ქვეყნისა და ხალხის წინაშე? რატომ არის ეს ადგილი „პოსტსკრიპტში“, ე. ი. ბოლომინაწერი და არა ორგანული ნაწილი მთელი ლექსისა? რატომ არის იგი „მხოლოდ ნაწილობრივი, იძულებითი კომპრომისი“ და არა პოეტის შინაგანი ხმის გულწრფელი დაღაღიანი? საკმარისია ლექსის ეს ბოლო ადგილი გამოვაცალოთ „ქრესტომათიულ ბარათაშვილს“, ვიგულისხმეთ ის „სრულიად სხვა შინაარსი“, რომელსაც ქვეშეცნეულად გურამ ასათიანი გვთავაზობს და ხელში შეგვჩეხება, მისივე სიტყვებით რომ ვთქვათ, „ეკლესიასტეს“ მთავარი თეზის წმინდა ემოციონალური გაზიარება, რომლიდანაც მცირე მანძილია ბიბლიასთან მისი უნებური დაახლოების ან ბიბლიურ ამოვბასთან პოეტის უნებური შერიგების ცდასთან!

ცხადია, არავინ უარყოფს ქართული ბიბლიის, კერძოდ, „დავითის“, „ეკლესიასტეს“, „ქება ქებათას“ და სხვ. დიდ როლს ძველი ქართული მწერლობის განვითარებაში. ძველი ქართული სასულიერო მწერლობიდან, რუსთაველიდან, ვახტანგ მეექვსედან, გურამიშვილიდან და თვით ბიბლიიდანაც ცალკეული ფრაზები ცალკეული სიმბოლიკების სახით შეიძლება გადასულიყო (ასეთი რამ ყოველთვის დასაშვებია და ყოველთვის გვხვდება ლიტერატურის ისტორიაში) და გადმოსულია კიდევ ნ. ბარათაშვილის შემოქმედებაში, თუნდაც მის ლექსებში „ჩემი ლოცვა“, „გაბოვე ტაძარი“ და სხვ. მაგრამ თავისთავად, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ეს არ არის არსებითი და ყოველივე ეს მაინც, ჩვენი აზრით, არ უნდა ნიშნავდეს იმას, რომ „ქართული რომანტიზმის ისტორია“, გურამ ასათიანის სიტყვებით რომ ვთქვათ, „შეიძლება დაწყოს ძველი ქართული სასულიერო პოე-

ზიის პირველი ნიმუშებიდან“ (№ 7, გვ. 84), რომ მისი ყველაზე უდიდესი წარმომადგენლის „ნიკოლოზ ბარათაშვილის რომანტიკული გენია ქრისტიანობის წიაღში აღმოცენდა“, რომ „მის შთავგონებს, წარმოდგენებს, სულიერ სწრაფვას“ მხოლოდ „საღვთო წერილისა და ძველი ქართული სასულიერო მწერლობის იდეები ასაზრდოებდნენ“, რომ „ეს იყო ერთ-ერთი მთავარი საზრდო, რომელმაც მისი შემოქმედი სული მოამწიფა“ (№ 7, გვ. 89).

თუ საკითხს უკიდვანო მასშტაბით, ან, როგორც გურამ ასათიანი ამბობს, „ფართო მნიშვნელობით“ შევხედავთ, მაშინ, რასაკვირველია, უნდა ვაღიაროთ, რომ ლიტერატურის ისტორია საერთოდ სხვა არაფერია თუ არა რეალიზმისა და რომანტიზმის ისტორია, ისე როგორც ფილოსოფიის ისტორია სხვა არაფერია თუ არა იდეალიზმისა და მატერიალიზმის ისტორია. რეალისტური და რომანტიკული საწყისი ისტორიულად თან ახლდა ლიტერატურის ჩასახვასა და განვითარებას, მაგრამ უნდა განვასხვავოთ ერთმანეთისაგან რომანტიზმისა და რეალიზმის ჩანასახები და ელემენტები და რომანტიზმი და რეალიზმი, როგორც გარკვეული ლიტერატურული მიმართულებანი, გარკვეული ლიტერატურული მსოფლმხედველობანი, რომლებიც ლიტერატურის ისტორიის განსაზღვრულ დროსა და განსაზღვრულ სივრცეშია მოთავსებული.

ცნობილია, რომ ლევ ტოლსტოი მთელი არსებით იყო გაქცენილი თეოლოგიური კონცეფციებით. ბიბლიური წარმოსახვებითა და წარმოდგენებით, „ანა კარენინას“ ეპიგრაფად სწორედ ბიბლიური ესაია უძღვის «Мне отмщение, и аз воздам» მაგრამ, მიუხედავად ამისა, როცა ლენინი განიხილავდა მის შემოქმედებასა და მოძღვრებას შორის არსებულ წინააღმდეგობათა საფუძვლებს, წერილში „ლევ ტოლსტოი, როგორც რუსეთის რევოლუციის სარკე“, ხაზგასმით მიუთითებდა, რომ „წინააღმდეგობანი ტოლსტოის შეხედულებებსა და მოძღვრებაში შემთხვევითი რამ კი არ არის, არამედ იმ წინააღმდეგური პირობების გამოხატულებაა, რომლებშიც ჩაყენებული იყო XIX საუკუნის უკანასკნელი მესამედის რუსეთის ცხოვრება“ (ე. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 15, თბ. 1951, გვ.138).

„იმისათვის, რომ გამოვიცნოთ ისეთი უსაზომოდ კოლოსალური პოეტის დაღვრემილი პოეზიის გამოცანა, როგორიც ბაირონია, — წერდა ბესარიონ ბელინსკი, — ჯერ უნდა გავიგოთ იმ ეპოქის საიდუმლოება, რომელსაც ის გამოსახავდა“. (В. Белинский, собр. соч., в трех томах, т. II, М., 1948. стр. 485).

გურამ ასათიანმა მშვენიერად იცის ეს აუცილებელი მოთხოვნები და ამიტომ მან უფრო გარკვეულად და მტკიცედ უნდა იწამოს ის აუცილებელი ჭეშმარიტება, რომ 1830-40-იანი წლების საქართველოს მძიმე სოციალურ-პო-

ლიტერატურა და კულტურული მდგომარეობა, კლასობრივი და ეროვნული გაულისტყვიელი იყო უპირველესი და უმთავრესი წარმომშობი ქართული რომანტიზმისა და, კერძოდ, ნიკოლოზ ბარათაშვილის რომანტიკული გენიისაც, რომ 1832 წლის შეთქმულების იდეები იყო ის მთავარი საზრდო, რომელმაც მოამწიფა მისი შემოქმედის სული, რომ ბარათაშვილის შემოქმედებითი ფესვები, როგორც ეს მიღებულია ქართულ ლიტერატურისმცოდნეობაში და როგორც ამას თვით გურამ ასათიანიც აღიარებს, უმჯობესია ვეძებოთ რუსთაველისა და საერთოდ ძველი ქართული მწერლობისა და თვით ბარათაშვილის ეპოქის ლაბირინთებში და არა ქრისტიანობისა და ბიბლიის წიაღში.

შედარებით მსოფლიოს ცივილიზებული ქვეყნების ლიტერატურასთან, ჩვენმა ძველმა ქართულმა მწერლობამ ყველაზე ადრე შეიწოვა და შეიერთა ქრისტიანულ-რელიგიური იდეები და გადამუშავებული სახით გადმოსცა ის მე-19 საუკუნის მწერლობას. ამ საუკუნიდან ბიბლია უკვე აღარ წარმოადგენდა იმდენად დასაყრდენ იდეოლოგიურ საფუძველს ჩვენი ლიტერატურის განვითარებისათვის და, მაშასადამე, იმდენად განმსაზღვრელ შთამაგონებელ ძალასაც ნ. ბარათაშვილის მეტადი პოეზიისათვის. ამას თვით გურამ ასათიანიც შესანიშნავად გვჩვენებს და ამიტომაც ჩვენს მიერ ზემოთ მოტანილი დებულებების გვერდით იქვე სწორად მიუთითებს, რომ „პოეტის ცნობიერებაში ქრისტიანული მსოფლგანცების ძირითადი მცნებები“ უარიყო და გარდაიქმნენ, როგორც „ნაყოფი უარყოფის თავის აღმომცენებელ მარცვალს“ (№ 7, გვ. 89).

ვერ ვიტყვით, რომ გურამ ასათიანი გვერდს უვლიდეს ნ. ბარათაშვილის დროის დიდმნიშვნელოვან ისტორიულ-ლიტერატურულ მოვლენებს, პირიქით, იგი ერთგან მკაფიოდ აყალიბებს კიდევ სავსებით სწორ დებულებას, რომ „მთელი თავისი შემოქმედებით ბარათაშვილი, უპირველეს ყოვლისა, საკუთარი ეპოქის მიზანსწრაფვითა თანაზიარია“ (№ 7, გვ. 95), რომ მის შემოქმედებაში გამოიხატა „ეპოქისეული განწყობილებები“ (იქვე, გვ. 83), მაგრამ, ჩვენი შთაბეჭდილებით, პოეტის მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბებაში ეპოქის ძირითადი ტენდენციების ეს განმსაზღვრელი როლი, ბიბლიასთან პოეტის ფრაზეოლოგიურ შეხვედრათა ილუსტრირების ერთგვარ „უხიერ ტევრში“ და წინააღმდეგობრივ გამოთქმებში, მთლიანად თუ არა, ნაწილობრივ მაინც იბურობა და იქმნალება. აი ეს მიგვაჩნია ჩვენ ამ შესანიშნავი გამოკვლევის ერთ-ერთ ნაკლად. ასეთი ნაკლი კი, ე. ი. უნებლიე თუ ნებისმიერი გადახრა ერთი უკიდურესობიდან მეორე უკიდურესობისაკენ, ისტორიულად ყოველთვის თან ახლდა ლიტერატურული ანალოგიებისა და მემკვიდრეობითი

კავშირების ჭარბ, მეტისმეტად ჭარბ და ზოგჯერ ხელოვნურ ძიებას. ჩვენი უწრფელესი სურვილია გურამ ასათიანმა გადასინჯოს თავისი საინტერესო გამოკვლევა ამ თვალთახედვით და დააზუსტოს დასკვნით-განმაზოგადებელი ხასიათის ზოგიერთი ზემოთ მოტანილი ფორმულირებანი. მომავალში მეტი სიფრთხილით, მეტი ზომიერებითა და მეთოდოლოგიური სიმასხვილით უნდა მოვეკიდოთ ლიტერატურისმცოდნეობითი კვლევა-ძიებისათვის ამ საჭირო და აუცილებელ ხერხს.

ჟურნალ „ცისკრის“ გასული წლის მუშაობის გამოცდილებიდან ჩვენ განსაკუთრებით მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია საღი, პრინციპული მოსაზრებების გამოხატვა ჩვენი ლიტერატურის განვითარების ყოველდღიურ, მიმდინარე პროცესებზე, ცოცხალი, კრიტიკული აზრების შემუშავება ახალ გამოქვეყნებულ მხატვრულ ნაწარმოებებზე, განურჩევლად იმისა, იგი ეკუთვნის წინა თუ ახალი თაობის წარმომადგენლებს, ამასთან უეჭველად იგონება რომ ჟურნალი ქმედითად არის დაინტერესებული პირველ რიგში ჩვენს მწერლობაში შემოსული ახალი ძალების პირველი წიგნების, მათი პირველი შემოქმედებითი ნიმუშების ერთგვარი „საზოგადოებრივი აპრობაციით“.

ამ მხრივ მეტად საგულისხმო ნიმუშებად და მკაფიო მაგალითებად აქ შეიძლება დავასახელოთ გურამ გვერდწითელის წერილი „ვინ არის ლევან ხიდაშელი?“ (№ 8), რომელშიც განხილულია „ცისკარში“ დაბეჭდილი და ცალკე წიგნად გამოსული ახალგაზრდა მწერლის გურამ ფანჯიკიძის რომანი „მეშვიდე ცა“, რევაზ მიშველაძის კრიტიკული სტატიები: „აჰა, მიიწურა ზამთარი“ (№ 2), საინტერესო და თავისებური სტილის მწერლის თამაზ ჭილაძის ამავე სახელწოდების რომანზე, „ახალგაზრდული პოეზია და მოქალაქეობრივი პრობლემატიკა“ (№ 12), რომელშიც დროულად და მასხვილონიერად არის დასმული საკითხი ახალგაზრდულ პოეზიაში უსაგნო, ფორმალისტური გატაცებების აღმოფხვრისა და მათი შემოქმედების იდეურ-მოქალაქეობრივი ტონალობით გაძლიერების შესახებ, მისივე რეცენზია ახალგაზრდა პოეტის ბიძინა მინდაძის ლექსების პირველ წიგნზე „თბილი თოვლი“ (№ 8), გურამ კანკავას წერილი პოეტი ქალის ანა კალანდაძის შემოქმედების ზოგიერთი თავისებურების შესახებ (№ 7), ვლადიმერ ჯიბუტისა — „სასწაულს მხოლოდ დიდი ტრფიალება ბადებს“ კოლაუ ნადირაძის ლირიკაზე (№ 5), აკაკი ბაქრაძის პრემირებული სტატია „სანავარდო ანუ უნაყოფობის ტრაგედია“, რომელშიც დემნა შენგელიას ადრე დაწერილი რომანი „სანავარდო“ განხილულია სრულიად ახლებური ასპექტით (№ 3), კახა მეზვრიშვილის რეცენზია გიორგი ნატროშვილის წიგნზე „გული

წარმოდგენას წიგნის იმ ღირსებაზე, რომლებიც მას ახასიათებს. როცა ამა თუ იმ დებულების საილუსტრაციოდ პოეტური ნაწარმოებიდან ნიმუში მოგვაქვს, იგი უნდა იყოს მართლაც ყოველმხრივ საუკეთესო. კახა მეზვრიშვილი წერს: „მურმან ლებანიძის პოეტური შედარებები უბრალოებით და შთამბეჭდაობით გამოირჩევა. საამისოდ მხოლოდ ერთ მაგალითს მოვიტანთ:

კრახუნავ და ოჯალეშო,
ჩხავერო და იზაბელავ,
შაბიამნით გალუმპულო
საქართველოს ცისა ფერად.
(ლექსიდან „ყურძნის ქება“).

მადლობის მეტი რა გვეთქმის! — ასკენის რეცენზენტი მშრალად და უკომენტაროდ. მაგრამ განა მურმან ლებანიძის ჭეშმარიტი პოეტური შედარებების „შთამბეჭდაობას“ მკაფიოდ ნათელყოფს ეს მაგალითი, ეს რითმული შეთანხმება — „იზაბელავ“ — „ცისა ფერად“?

ჩვენი სურვილია მეტი დამაჯერებლობა, მეტი არგუმენტირება, მეტი სიცხადე, პრინციპულობა, ობიექტურობა, პოლემიკურობა და პრობლემატურობა ახასიათებდეს ჟურნალში მოთავსებულ კრიტიკულ სტატიებსა და რეცენზიებს, საერთოდ ჩვენს კრიტიკასა და ლიტერატურისმცოდნეობას, ჩვენს პუბლიცისტიკას, თუ გვინდა განვითარდეს იგი და იქცეს ჩვენი მწერლობის მეტადი ავანგარდად, მის თანამოსაზრედ ჩვენი საზოგადოებრივი ცხოვრების სწორად გამოსახვის საქმეში.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ჟურნალი „ცისკარი“ უეჭველად არის დაინტერესებული ახალგაზრდა მწერლების პირველი შემოქმედებითი ნიმუშების, პირველი წიგნების კრიტიკული შეფასებით. მაგრამ გასული წლის ნომრების ანალიზი ამავე დროს იმასაც გვიჩვენებს, რომ ამ მიმართულებით ჟურნალის რედაქციას, ჩვენი აზრით, მომავალში უფრო მიზანდასახული, მტკიცედ მოფიქრებული გეგმიური მუშაობა მართებს. წიგნების მიმოხილვისა და საერთოდ კრიტიკისა და პუბლიცისტიკის განყოფილებაში ამ ჟურნალში უფრო მეტი ყურადღება უნდა მიექცეს სწორედ ახალგაზრდა პოეტებისა და მწერლების პირველი ნაწარმოებების, მათი პირველი წიგნების მიუკერძოებელ, კვალიფიციურ რეცენზირებას, მათი შემოქმედების შესახებ განზოგადებული ხასიათის წერილების გამოქვეყნებას, ჩვენი ლიტერატურის ეროვნული კლასიკური ტრადიციების, ლიტერატურის პარტიულობისა და სოციალისტური რეალიზმის პრინციპების დაცვა-განვითარებისა და იმ ყალბი, უცხო, ფსევდორეალისტური და მისტიკურ-დეკადენტური ტენდენციების დაძლევისათვის, რომლებიც ჯერ კიდევ შეინიშნება ჩვენი ლიტერატუ-

რის მომავალი იმედის — ჩვენი ახალგაზრდა თაობის შემოქმედებაში.

ზემოთ ჩვენ დავასახელეთ ამის რამდენიმე კარგი მაგალითი, მაგრამ, ვფიქრობთ, ასეთთა რიცხვი შედარებით მაინც მცირეა და მეტწილად საჭირო შეხშიანების გარეშე რჩება ბევრი ნიჭიერი ახალგაზრდა მწერლის გამოჩენა ლიტერატურულ სარბიელზე. განა ამას არ იმსახურებს „ცისკარში“ ადრე გამოქვეყნებულ თამაზ ბიბილურის ნოველები? განა ამას არ იმსახურებს ნოდარ წულგისკირის, თამაზ ნატროშვილის და სხვათა პირველი ნაწარმოებები? რატომ არ შეიძლება, მაგალითად, რედაქციამ თვითონ მიმართოს კრიტიკოსს თხოვნით გამოთქვას თავისი აზრი თვით რედაქციის მიერ შერჩეულ ამა თუ იმ პირველ მხატვრულ წიგნზე, პირველ ავტორზე? ასეთი ტრადიცია არსებობდა წინათ და იგი უნდა აღდგეს. მაგრამ იგი უნდა აღდგეს შესაფერის ლიტერატურულ ატმოსფეროში რედაქციის უაღრესი ობიექტურობის, კრიტიკული აზრის დაფასებისა და მისდამი მეტი პატივისცემის ნიშნით. ამისათვის კი თვით კრიტიკული აზრი უნდა ამაღლდეს, თვით ის უნდა იქცეს დაფასებისა და პატივისცემის ღირსად.

ახლანდელ ვითარებაში, ჟურნალ-გაზეთებში მოთავსებული ზოგიერთი კრიტიკული მასალის მიხედვით, მკითხველს გზა-კვალი ებნევა, ძნელი გასარჩევი ხდება „რა არის კარგი და რა არის ცუდი“ ჩვენს მხატვრულ და სამეცნიერო ლიტერატურაში. როგორც ჩვენი შეუპოვარი და მეტადი ბუნების საკმაოდ ცნობილი მწერალი რევაზ ჯაფარიძე მიუთითებდა „ცისკრის“ ანკეტებზე გაცემულ პასუხში, „ქართულმა კრიტიკამ უნდა იპოვოს დაკარგული კრიტერიუმი მხატვრული ქმნილების შეფასებისა და კვლავ იქცეს საზოგადოებრივი აზრის გამომხატველად“. ამას მოითხოვს მკითხველთა ფართო მასებში, განსაკუთრებით კი ახალგაზრდობაში „მხატვრული გემოვნების შემუშავების, დახვეწისა და სრულყოფის ინტერესები“. მაგრამ ეს შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ თავს დავაღწევთ ვიწრო ეგოცენტრიზმს და ქართული საბჭოთა ლიტერატურის განვითარების პერსპექტივას შევხედავთ ჭეშმარიტი პატრიოტული გრძნობით, მოქალაქეობრივი კეთილშინდისიერებითა და, როგორც რევაზ ჯაფარიძე აღნიშნავდა, „თანამდებობრივი რანგებისადმი“ განურჩეველი მიუდგომლობით. ნიჭისა და შრომის მიხედვით აღამიანის დაფასება და საზოგადოებრივი აღიარება უნდა იქცეს ჩვენი ცხოვრების ისეთივე კანონზომიერებად, როგორც საზოგადოებრივი დოვლათისა და სიკეთის თანაბარი განაწილება საზოგადოების წევრთა შორის.

დასასრულ, არ შეიძლება არ აღინიშნოს ის საგულისხმო ფაქტი, რომ გასული წელს „ცის-

არმა“ შემოიღო „სადისკუსიო ტრიბუნა“, რომლის რუბრიკის ქვეშ მის ფურცლებზე გაიშალა ცხარე კამათი თარგმანის თეორიისა და პრაქტიკის საკითხებზე. არლი თაყაიშვილის წერილს „ენა ძველი, ენა ახალი“ (№ 4) მოყვა რევანთვარაძის „მათ შესაძლებლობებზე სკეპტიკურად ყურების დასტური“, (№ 6), ბაჩანა ბრეგვაძის „მცდარი თვალსაზრისი“, (№ 7), თვით არლი თაყაიშვილის „მე ვყოვარ ჟამ დაჟინებით“, (№ 8) და ზვიად გამსახურდიას „ა. თაყაიშვილის „ენა ძველი, ენა ახალი“, (№ 12) წერილები. ეს კამათი ჯერაც დამთავრებული არ არის და რედაქცია, ალბათ, თავის დროზე შეაჯამებს მას. თავისთავად ასეთი ტრიბუნის შემოღება აზრთა ურთიერთგაზიარებისათვის ყურნალის დიდ მიღწევად უნდა ჩაითვალოს. ჩვენი საზოგადოება თითქმის გადაეჩვია აზრთა შეხლა-შემოხლას, კამათს, დისკუსიას. ამის გამო ზოგჯერ გასაგავს პოულობს ყველაფერზე „ხელის ჩაქნევისა“ და „ყველაფრის წინაშე“ თვალის დახუჭვის ობიექტელური განწყობილებანი. ზოგჯერ გულწრფელი, საქმის ინტერესებით ნაკარნახევი, გაბედული და მართალი გამოსვლა პრესაში თუ სხდომებზე ამა თუ იმ უმსგავსოების, ამა თუ იმ სიყალბის, ამა თუ იმ უღირსი დისერტაციის გამო, მისი აღმოფხვრისა და გამოსწორებისათვის, გარკვეულ წრეებში იწვევს არაჯანსაღ რეაგირებას, უცნაურ და უსაფუძვლო მითქმა-მოთქმას, თვით პიროვნების ღირსების შებღალვასა და შელახვამდეც კი. ერთიანი საზოგადოებრივი მორალი ნაკლებად უპირისპირდება იმ მოძალბებულ ხალხურას, რაც მწვავედ იგრძნობა ჩვენი სამეცნიერო და სალიტერატურო ცხოვრების განსაკუთრებით უკანასკნელი წლების პრაქტიკაში.

ამიტომ ჩვენი ლიტერატურული ცხოვრების აქტუალურ საკითხებზე შემოქმედებითი დისკუსიების გაჩაღება, მათი ეთიკურად, სუბიექტივიზმის გარეშე წარმართვა და გამსჭვალვა მაღალი საზოგადოებრივი ინტერესებით დიდად შეუწყობს ხელს საერთო ლიტერატურულ და საერთო საზოგადოებრივი ატმოსფეროს გაჯანსაღებასა და ჩვენს შემდგომ წინსვლას დასახული დიადი მიზნისაკენ — ჩვენს ქვეყანაში კომუნიზმის ასაშენებლად.

მხატვრული და კრიტიკული პროდუქციის იდეურ-მსოფლმხედველობრივი პოზიციის კიდევ უფრო განმტკიცება, პასუხისმგებლობისა და მომთხოვნელობის, საბჭოთა პატრიოტიზმისა და ეროვნულ-ინტერნაციონალური შეგნებულობის განუწყვეტელი ამოღება — აი რა უნდა იქცეს ყურნალ „ცისკრის“ შემდგომი მოქმედების ერთ-ერთ უპირველეს დევიზად, რადგან იგი უპირველესად ახალგაზრდობის ლიტერატურულ-მხატვრული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური აღზრდის დიდმნიშვნელოვან სახელმწიფოებრივ საქმეს ემსახურება. ყოველი ახალი თაობის აღზრდა კი ჩვენში მუდამ ხდებოდა პატრიოტიზმის, სიმართლისა და პატიოსნების საუკუნეებში გამობრძმედილი პრინციპებით. ასე უნდა გაგრძელდეს იგი შემდგომშიც. ჩვენი მწერლობა და ლიტერატურული კრიტიკა, მისი ახალგაზრდა თაობა თუ „ძველი გვარდია“, მოვალეა განაწყოს ჩვენი საზოგადოება მთელი არსებით ქართველი ხალხის ამ ისტორიულად ჩამოყალიბებული, უძვირფასესი და უკეთილშობილესი თვისებებისაკენ.

დაე, „ცისკარი“ ცისკარივით ანათებდეს ჩვენს ლიტერატურულ არემარეში.

კომედიის ჟანრობრივი სპეციფიკის ზოგიერთი საკითხი

კომედიის სპეციფიკის განმსაზღვრელ საკითხებს შორის ერთობ საყურადღებოა კომედიური დადებითი პერსონაჟის საკითხი და ჩვენც ამაზე მსჯელობით უნდა დავიწყეთ.

კომედიაში გამოხატულ დადებით გმირებად ბევრჯერ მიიჩნევენ ამ ჟანრის ნაწარმოებთა მხოლოდ ისეთ პერსონაჟებს, რომლებიც განსაკუთრებით გამოირჩევიან თავიანთი წესრიგინობით, სერიოზულობითა და უარყოფითისადმი მტრობით.

ამგვარ პერსონაჟს ან პერსონაჟებს ვხვდებით როგორც რუსი, ისე ქართველი და სხვა საბჭოთა დრამატურგების მეტწილ კომედიებში. ე. რომაშოვის „პაწეოვან ღვეზელში“, მაგალითად, ასეთები არიან გუსაკოვი და კრიშკინი, პ. კაკაბაძის „ყვარყვარე თუთაბერში“ — სევასტი და გულთამაზე, შ. დადიანის „კაკალ გულში“ — ქალარა, „უწა-უწაში“ — გრამიტონი, განია და სხვ.

ლიტერატურის ბევრი კრიტიკოსი და მკვლევარი აღნიშნავენ, რომ კომედიაში ასეთი ე. წ. დადებითი პერსონაჟებისა თუ გმირების გამოხატვა მოკლებულია საჭირო ეფექტს. „დადებითი გმირები სქემატურნი, უინტერესონი არიან“. ამ სიტყვებს ხშირად წაიკითხავთ წერილებში, გამოკვლევებში, წიგნებში, რომლებიც ეხება თანამედროვე დრამატურგთა ბევრ სანაქებო კომედიებსაც კი.

ყველაფერი ეს სწორია. კომედიის ასეთი დადებითი გმირები თუ პერსონაჟები, მართლაც, ვერ იმსახურებენ მკითხველისა და მაყურებლის ინტერესს. ნაწარმოებში ისინი ძალიან მკრთალად არიან წარმოსახულნი. ეს, ბევრ შემთხვევაში, იმით კი არ აიხსნება, რომ კომედოგრაფმა თითქოს ჭეშოვანი ყურადღება და ოსტატობა არ მოანდომა მათს მხატვრულ სრულყოფას. ამას თავისი, თუ შეიძლება ასე ითქვას, ობიექტური მიზეზები აქვს რომელთაგან ჩვენ ზოგს დაგვასახელებთ.

საქმე ის არის, რომ ისეთი დადებითი გმირები, როგორებიც ზემოთ მოვიხსენიეთ, ნაკლებად შეეფერებიან, ან სრულებით არ შეეფერებიან კომედიის ბუნებას, ისინი დრამატული გმირები არიან და კომედიაში შემთხვევით მოხვედრილ „უცხო პირებს“ ჰგვანან. ასეთი პერსონაჟები ჩართული არ არიან, არ მონაწილეობენ კომედიით ნაჩვენებ ძირითად მოქმედებაში, ისინი ამ მოქმედების გარეთ დგანან. კიდევ მეტი: ისინი, მეტწილად, ამ მოქმედების გაშლანვითარებას კი არ უწყობენ ხელს, არამედ — აღკვეთას. დავაკვირდეთ სევასტის („ყვარყვარე თუთაბერი“). ამ კომედიის მოქმედების ცენტრში ნაცარქექია ყვარყვარე, სევასტი კი ამ მოქმედების იქით, კულისებშია. და სანამ სევასტი ასე „მიმალულია“, კომიკური მოქმედებაც შეუძლებელია ვითარდება. მაშინ კი, როცა იგი მაყურებლის წინაშე გამოდის და მოქმედებაში ერევა, აღნიშნული მოქმედება ჯერ ხასიათს იცვლის — კომიკურიდან დრამატულში გადადის. შემდეგ კი სულაც თავდება (პიესის ფინალი). „ყვარყვარე თუთაბერის“ უკანასკნელ სურათში სევასტი გამარჯვებული რევოლუციური მასების წარმომადგენლად გვეცხადება. იგი ერთბაშად ახერხებს ალაგმოს ჭკუანაკლები ნაცარქექია, ბოლო მოუღოს მის ანტიხალხურ მოქმედებას, რომლის დაწყების საბაბი ერთ დროს თავისდაუნებურად თვითონვე გახდა, და, ამასთან, ფარდაც ეშვება.

ზედმიწევნით ანალოგიურია ძველი რევოლუციონერისა და მტკიცე კომუნისტის ქალარას აღვლილ შ. დადიანის „კაკალ-გულში“.

ხაზი უნდა გაესვას იმას, რომ ასეთი გმირები იქ ახორციელებენ გადამწყვეტ მოქმედებას, სადაც ყველაფერი უნდა დასრულდეს. უფრო მართებულად რომ ითქვას, მათი გამოჩენა სწორედ იმის ნიშანია, რომ ყველაფერი უნდა დამთავრდეს. ამიტომაც გამოცდილი კომედოგრაფები ასეთ პერსონაჟებს დიდხანს ტოვებენ კუ-

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՄ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՄ

Զին (6) հրահանգ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՄ

02.11.93

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՄ

Երևան